

ФУНКЦІЙНО-СТИЛІСТИЧНЕ НАВАНТАЖЕННЯ ЕЛІПТИЧНИХ НЕПОВНИХ РЕЧЕНЬ В МОВІ СУЧАСНИХ ТВОРІВ ДЛЯ ДІТЕЙ

Руслана Горобець

*доктор філософії зі спеціальності 035 Філологія
кафедра української мови,
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського,
E-mail: ruslana_horobets@ukr.net*

У мові прози для дітей спостерігаємо досить активне вживання еліптичних речень – особливого структурного різновиду неповних речень, які відрізняються і від контекстуальних, і від ситуативних на граматичному рівні. Їхньою основною особливістю є те, що уявлення про відсутній елемент структури встановлюється не з контексту, авторської мови, ситуації, а безпосередньо з лексико-граматичних особливостей, форми та змісту самого еліптичного речення. Проте за змістом такі речення не менш достатні, ніж граматично повні конструкції. Тому загальноприйнято класифікувати їх як окремий різновид неповних речень [1, с. 159].

Вітчизняні синтаксисти по-різному тлумачать еліптичні неповні речення: не виокремлюють їх із-поміж неповних, вважають ці структури їхнім різновидом, або ж визначають як окрему групу речень, для якої характерна відносна неповнота формально-граматичного складу. За словами В. Богатько, «їхня специфіка полягає в тому, що вони у своїй семантичній структурі містять додатковий компонент значення і за своєю синтаксичною організацією відрізняються від одиниць емоційно-нейтрального синтаксису. Та сама синтаксична структура може слугувати для вираження кількох зовсім різних емоційно-експресивних значень» [2, с. 7].

Проаналізувавши сучасні твори для дітей можемо зробити висновок, що найчастотнішими є еліптичні неповні речення з пропущеним присудком. Відповідно до семантики еліпсованого в реченні дієслова, можемо об'єднати їх в такі групи. Кількісно найбільше в творах для дітей представлена група **еліптичних речень з неназваним буттєвим дієсловом**. Традиційно ці речення вважаються такими, у яких наявна нульова дієслівна форма, що усвідомлюється у функції повноправних присудків, тобто у своєму реальному буттєвому значенні або в окремих варіантах цього значення. Еліпсоване дієслово може бути маловиразним щодо семантики, може сприйматися наближено до семантики інших дієслів [4, с. 280].

Зазвичай такі конструкції поширюються додатками й обставинами, що увиразнює комунікативно-прагматичний потенціал твору, акцентуючи увагу на характеристиці персонажа, його зовнішності, настрою, рис, чи встановленні обставин розгортання подій. Пор.: *У програмі – лише сюрпризи* (1, с. 19); *Але ж де Корабель зараз?* (3, с. 36); *Ми в Королівстві?* (12, с. 14); *Яка смачна у тебе шоколадка* (2, с. 14); *Вони із Кажаном на вулиці самі-самісінькі* (3, с. 27); *Усі подруги на відпочинку, не в місті* (6, с. 45); *У школі не краще* (6, с. 33); *Я сама у*

хаті (6, с. 81); *Ось нарешті і рідна вулиця* (9, с. 52); *Мабуть, у гурті їм веселіше* (12, с. 17); *А у гнізді шулічєнята* (11, с. 11); *Дениско завжди в чистенькій гарній сорочечці, у випрасуваному костюмчику* (11, с. 105); *Тільки кілька жінок із візочками та пенсіонери на лавці* (6, с. 46).

Еліптичні речення з неназваним дієсловом руху, пересування в просторі теж досить активно використовуються сучасними авторами для дітей, проте мають іншу мету. Переважно такі структури використовуються коли потрібно показати швидку зміну подій, підкреслити їхню динаміку, швидкість розгортання: *А тепер – у клас* (10, с.17); *Але кіт уже – край лісу* (5, с. 12); *Ану, по домівках!* (8, с. 29). Неодноразово фіксуємо й еліптичні неповні речення, у яких неназваний присудок має значення певного руху (на зразок *вдарити, схопити* і под.) *А вони всі – мурашня. Я усіх – однією лівою. А за тебе я заступатимусь* (10, с. 31).

Не менш цікавою є група **еліптичних речень з неназваним дієсловом мовлення**. На нашу думку, такі конструкції надають тексту ознак розмовності, невимушеності та спонтанності, а також дозволяють авторам творів для дітей уникнути повторення дієслів *говорити, казати*: *Давай про важливе*, – додала *Болі* (2, с. 38); *Ну годі вже про зайве. Перейдемо до серйозного, – перебив їх Льокі* (2, с. 54); *Крася засміялася і тричі сплеснула в долоні: «Ну годі вже, годі!»* (9, с. 49). Прикметним є те, що такі конструкції здебільшого представлені в складі прямої мови персонажів.

Частотними в творах для дітей є **еліптичні речення, що виражають запитання або спонукання, привітання (прощання), побажання, прокляття**. Такі конструкції в основному виражають питальну модальність: *Гай-гай, котра вже година?* (1, с. 8); *Ви знову за своє?* (1, с. 11); *Це хто ще тут з вами?* (2, с. 51); *Хто ж ця жінка?* (4, с. 13); *Хто там?* (4, с. 13); *Сильне отруєння?* (4, с. 17); *Це справді Королівство?* (12, с. 13). Основне комунікативне призначення таких речень – дізнатись про щось, з'ясувати певні відомості. Часто конструкції цього типу окличні, емоційно виразні, що забезпечує залучення читача до описуваних подій.

Специфічне функційно-стилістичне навантаження притаманне **еліптичним реченням зі значенням сприймання**. Здебільшого в таких сполуках еліпсуються дієслова зі значенням *чутти, бачити, відчувати*: *І відлуння... відлуння чийхось голосів десь зверху: «Сюди! Сюди!»* (4, с. 15); *А з-під хвостів у них такий сморід! Чорного кольору!* (7, с. 17); *Птф-у-у, гідота тут, птф-у-у, – сказала Боллі* (2, с. 17).

Отже, еліптичні неповні речення в сучасних творах для дітей функціонують досить активно, надають текстам особливої стилістичної виразності. Переважно еліптичні реченнєві конструкції «посилують сконденсованість, мобільність викладу авторських думок», акцентують «на основних об'єктах розповіді та їхніх означальних характеристиках» [3, с. 142], допомагають чіткіше формулювати думку, робити її вагомішою, лаконічною, природною.

Список використаної літератури

1. Богатько В. В. Явища еліпсису в мові сучасної публіцистики : автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Київ, 2005. 21 с.
2. Горобець Р. І. Комунікативно-прагматичний потенціал синтаксичних одиниць у мові сучасної української прози для дітей: дис. ... доктора філософії: 035 Філологія. Вінниця, 2024. 270 с.
3. Завальнюк І. Я. Синтаксичні одиниці в мові української преси початку ХХІ століття: функціональний і прагмалінгвістичний аспекти : монографія. Вінниця : Нова Книга, 2009. 400 с.
4. Сучасна українська літературна мова. Синтаксис / за заг. ред. І. К. Білодіда. Київ : Наукова думка, 1972. 516 с.

Список використаних джерел

1. Гаврош О. Галуна-Лалуна або Іван Сила на Острові Щастя. Львів : Видавництво Старого Лева, 2010. 374 с.
2. Ільчук Б. Чарівна країна або Країна Му. 2021 88 с.
[URL:https://libruk.com.ua/wp-content/themes/l/data/users/416/works/1/1.pdf](https://libruk.com.ua/wp-content/themes/l/data/users/416/works/1/1.pdf).
(дата звернення 15.11.2024).
3. Лебедева К. Птаха корабель. Київ : Грані-Т, 2007. 128 с.
4. Луцевська О. Задзеркалля. Львів : Видавництво Старого Лева, 2016. 128 с.
5. Луцевська О. Пан Коцький, Міра і море. Львів : Братське, 2015. 24 с.
6. Луцевська О., Вздутьська В., Окуляри і кролик-гном. Київ : Братське, 2018. 235 с.
7. Малик Г. Вуйко Йой і Лишиня : повість Київ : Грані-Т, 2010. 128 с.
8. Малик Г. Подорож Алі до країни сяк-таків. Вінниця : ПП Вид-во «Теза»; «Соняшник», 2006. 123 с.
9. Малик Г. Сміятися заборонено. Київ : Джерела М, 2005. 112 с.
10. Нестайко В. З. Дивовижні пригоди в лісовій школі: Секрет Васі Кицина. Енелолик, Уфа і Жахоб'як. Харків : ВД «ШКОЛА», 2011. 128 с.
11. Нестайко В. З. Одиниця з обманом : Повісті й оповідання. Харків : ВД «ШКОЛА», 2006. 320 с.
12. Пагутяк Книгоноші з Королівства. Вінниця : Теза, 2016. 287 с.

МОРФОНОЛОГІЧНА СТРАТИФІКАЦІЯ ДЕВЕРБАТИВІВ: ФОРМАЛЬНО-СЕМАНТИЧНИЙ ВИМІР

Інна Демешко

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри української філології та журналістики,

Центральноукраїнський державний університет

імені Володимира Винниченка

E-mail: demeshkoim@gmail.com

Дослідження морфонологічних трансформацій похідних, аналіз структури словотвірних гнізд з вершинним дієсловом, установлення морфонологічних